

Työsuojeluvalvonnan ohjeita I/2020
FYYSISEN VÄKIVALLAN JA SEN UHAN
VALVONTA

Työsuojeluvalvonnan ohjeita 1/2020
FYYSISEN VÄKIVALLAN JA SEN UHAN
VALVONTA

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Sosiaali- ja terveysministeriö
Työ- ja tasa-arvo-osasto
Tampere 2020

Sisälllys

1. Ohjeen tarkoitus.....	5
2. Säädosperusta.....	5
3. Väkivallan ja sen uhan määrittely ja tunnusmerkit.....	6
4. Väkivallan uhkaa lisäävät työn piirteet, tehtävät ja toimialat	7
4.1. Turvallisuustoimialat.....	7
4.2. Terveystenhoitoalan potilastyö.....	7
4.3. Sosiaali- ja työvoima-alan asiakastyö.....	7
4.4. Hotelli—ja ravintola-ala.....	7
4.5. Kuljetusala.....	7
4.6. Opetus- ja kasvatusala.....	8
4.7. Kaupan ala.....	8
4.8. Tukipalvelutoiminta	8
5. Tarkastustoiminta	8
6. Velvoitteet työnantajalle.....	10
7. Seuranta	11
8. Voimassaolo	11
Liite Turvallisuuden hallinnan arviointi tarkastuksella.....	4

1. Ohjeen tarkoitus

Ohjeessa esitetään toimenpiteet, jotka työpaikalle kohdistuvassa työsuojelutarkastuksessa tulee suorittaa silloin, kun tarkastuksen tavoite on fyysisen väkivallan ja sen uhan valvonta. Työpaikalla esiintyvä väkivalta tai sen uhka voi tulla esiin viranomaisaloitteisen työpaikkatarkastuksen tai asiakasaloitteisen valvonnan yhteydessä.

Ohjeen tavoitteena on yhdenmukaistaa väkivallan ja sen uhan valtakunnallista työsuojeluvälvontaa sekä lisätä toiminnan läpinäkyvyyttä.

2. Säädosperusta

Väkivallan uhkaa koskevat ensisijaiset säännökset ovat työturvallisuuslaissa (738/2002).

Tarkastuksella on huomioitava seuraavat työturvallisuuslain säännökset:

- 5 § lain soveltaminen työhön työntekijän tai muun kodissa
- 8 § työnantajan yleinen huolehtimisvelvoite
- 9 § työsuojelun toimintaohjelma
- 10 § työn vaarojen selvittäminen ja arviointi
- 11 § erityistä vaaraa aiheuttava työ
- 12 § työympäristön suunnittelu
- 13 § työn suunnittelu
- 14 § työntekijälle annettava opetus ja ohjaus
- 15 § henkilönsuojainten, apuvälineiden ja muiden laitteiden varaaminen käyttöön
- 17 § työnantajan ja työntekijöiden välinen yhteistoiminta
- 18 § työntekijän yleiset velvollisuudet
- 25 § työn kuormitustekijöiden vähentäminen ja välttäminen
- **erityisesti 27 § väkivallan uhka**
- **29 § yksintyöskentely sekä**
- 46 § ensiapu.

Lisäksi väkivallan uhkaa koskevia säännöksiä on nuorista työntekijöistä annetun lain (998/1993) 9 §:ssä, työterveyshuoltolain (1383/2001) 12 §:ssä ja näiden lakien nojalla annetuissa asetuksissa sekä valtioneuvoston asetuksen terveystarkastuksista erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavissa töissä (1485/2001) 2 §:ssä.

Työsuojeluviranomaisen ja tarkastajan toimivaltuudet ja velvollisuudet määräytyvät lain työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006, jäljempänä valvontalaki) mukaisesti.

Työpaikka voi olla myös kotirauhan piiriin kuuluva tila, esimerkiksi asiakkaan koti, jossa voi esiintyä ilmeistä väkivallan uhkaa. Työnantajan huolehtimisvelvoite ulottuu myös ko. työolosuhteisiin, mutta on otettava huomioon toimintamahdollisuuksien rajoitukset. Kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa voidaan tehdä tarkastus, jos on perusteltua syytä epäillä, että tiloissa tehtävästä työstä tai työolosuhteista aiheutuu vaaraa työntekijän hengelle tai olennaista haittaa tai vaaraa hänen terveydelleen eikä valvontaa voida muutoin toteuttaa riittävästi (valvontalaki 9 §). Työpaikan kameravalvontaa säätelee laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004, työelämän tietosuojalaki).

Näiden säännösten perusteella tarkastaja arvioi työnantajan varautumista työpaikalla esiintyvään fyysiseen väkivaltaan ja sen uhkaan.

3. Väkivallan ja sen uhan määrittely ja tunnusmerkit

Työpaikkaväkivallalla tarkoitetaan fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutumista työtehtävien hoitamisen aikana. Työpaikkaväkivallalla tarkoitetaan tapahtumia, joissa henkilöitä, uhataan tai pahoinpidellään heidän työhönsä liittyvissä oloissa ja jotka suoraan tai epäsuorasti vaarantavat heidän turvallisuutensa, hyvinvointinsa tai terveytensä. Työpaikkaväkivallalla ei tarkoiteta työyhteisön sosiaaliseen toimivuuteen liittyviä haitallisia tekijöitä, kuten häirintä tai muu epäasiallinen kohtelu (erikseen Työsuojeluvalvonnan ohjeita 6/2016, Häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun valvonta).

Työpaikkaväkivaltatilanteet voidaan myös luokitella esimerkiksi

- työpaikalle tunkeutumisiksi, jossa tuntematon henkilö tulee työpaikalle ryöstön, seksuaalisen ahdistelun tai muun väkivaltaisen aikeen vuoksi
- työntekijän ja kuluttajan, asiakkaan, kumppanin, potilaan tai oppilaan väliseksi väkivallaksi
- väkivallaksi, jossa tekijä on työtoveri

Työpaikkaväkivalta voi olla työtehtävän suorittamiseen liittyvää tai työtehtävän vuoksi kohdistuvaa työpaikan sisäistä (esimerkiksi työtoverien tekemää) tai työpaikan ulkopuolelta tulevaa (tekijänä asiakas, potilas tai ulkopuolinen, usein tuntematon henkilö). Työpaikkaväkivaltaa on mm. lyöminen, potkiminen, läimäyttämisen, iskeminen, ampuminen, työntäminen, pureminen, nipistely tai uhkaava/aggressiivinen käytös. Väkivaltainen käyttäytyminen on yleensä tahallista, mutta se voi olla tahatontakin esim. asiakkaan terveydentilasta johtuen.

Työnantajan tulee huomioida työpaikkaväkivallan uhka ja sen hallinta osana työpaikan työturvallisuutta. Työnantajan tulee olla selvillä siitä, onko työpaikalla ja sen eri työtehtävissä väkivallan uhkaa ja arvioida, onko väkivallan uhka ilmeinen. Ilmaisulla ”ilmeinen väkivallan uhka” tarkoitetaan työtä, joissa työntekijän todennäköisyys joutua väkivallan kohteeksi on tavanomaista suurempi. Todennäköisyyttä voi lisätä se, että

- työtä tehdään korkean riskin toimialoilla,
- työ sisältää väkivallan uhkaa lisääviä työn piirteitä tai
- työpaikan vaarojen tunnistaminen ja selvittäminen niin osoittavat

Tilannetta arvioitaessa tulee huomioida, että riskialttiilla toimialoilla voi olla työtehtäviä, joissa väkivallan uhka ei ole ilmeinen. Toisaalta on myös toimialoja, joiden tehtävissä saattaa työn luonteen vuoksi olla lisääntynyttä väkivallan uhkaa, vaikka toimiala ei ole tilastojen mukaan riskialtis.

Väkivallan uhkaa arvioitaessa on otettava huomioon työpaikalla sattuneiden väkivaltatilanteiden määrä, eli miten usein työntekijä on joutunut väkivallan kohteeksi tai tullut uhatuksi väkivallalla.

4. Väkivallan uhkaa lisäävät työn piirteet, tehtävät ja toimialat

Työpaikalla tulee huomioida ne työtehtävät ja työn piirteet, jotka lisäävät väkivallan uhkaa. Ilmeistä väkivallan uhkaa voi esiintyä toimialasta riippumatta tietyissä töissä ja työolosuhteissa. Tällaisia ovat erityisesti:

- yksintyöskentely
- työskentely ilta- tai yöaikaan
- työskentely tiloissa, joihin on avoin pääsy
- asiakkaan kotona tehtävä työ
- työpaikan sijainti ja työn teon suorittaminen riskialueilla, mm. alueilla, joilla väkivalta- ja rikostilastot ovat korkeat
- päihtyneiden tai väkivaltaisten asiakkaiden tai heidän saattajiensa vastaanotto, käsittely yms., esimerkiksi ensiapu-, ensihoito- tai fyysisen rajoittamisentilanteessa
- lääkkeiden käsittely
- rahan tai arvokkaan omaisuuden käsittely tai vartiointi
- asiakkaan etuisuuksien tai oikeuksien valmistelu, käsittely ja päätöksenteko
- yksilön itsemääräämisoikeuden rajoittaminen.

Väkivaltaa ja sen uhkaa voi esiintyä minkä tahansa toimialan työpaikalla (ml. liikkuva tai asiakkaan kotona tehtävä työ) tai työtehtävissä. Seuraavilla toimialoilla on tilastollisesti keskimääräistä suurempi väkivallan uhka:

4.1. Turvallisuustoimialat

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävät, maanpuolustus, oikeustoimi ja vankeinhoito sekä rikosseuraamusten jälkihoito, poliisitoimi ja rajojen vartiointi, palo- ja pelastustoimi sekä etsivä-, vartiointi- ja turvallisuuspalvelut.

4.2. Terveystieteiden alan potilastyö

Sairaalapalvelut, lääkäripalvelut, muut terveydenhuoltopalvelut ja sairaankuljetuspalvelut, poliklinikat ja muu potilaiden vastaanottotyö, työ osastoilla, sairaankuljetus ja kotihoito.

4.3. Sosiaali- ja työvoima-alan asiakastyö

Sosiaalitoimen asiakaspalvelut: asumisen sisältävät sosiaalipalvelut, kehitysvamma-alan palvelutoiminta, päihdehuoltolaitokset, ensi- ja turvakodit, muut laitokset ja asumispalvelut kotipalvelut, lastensuojelutoiminta sekä työ- ja elinkeinotoimiston asiakaspalvelut.

4.4. Hotelli—ja ravintola-ala

Anniskeluluvan omaavissa paikoissa tehtävä työ.

4.5. Kuljetusala

Rautatieliikenne, raitiotie- ja metrolinjalinen liikenne, linja-autoliikenne, taksiliikenne, merenkulun matkustajalaitavat, jakeluliikenne, arvotavarakuljetukset ja ulkomaanliikenne.

4.6. Opetus- ja kasvatusala

Perusopetus ja ammatillisten oppilaitosten opetus- ja kasvatustyö, erityisopetus ja varhaiskasvatus sekä opetuksen ohjaus ja avustus.

4.7. Kaupan ala

Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa sekä apteekit ja kotiinkuljetuspalvelut.

4.8. Tukipalvelutoiminta

Tukipalveluiden tuottaminen asiakkaan tiloissa.

Väkivallan riskiä lisääviä työn piirteitä, toimialakohtaisia tilastotietoja ja ilmenneitä uhkaavia tilanteita tulee tarkastella yhdessä suhteessa työnantajan tekemään vaarojen selvittämiseen, tunnistamiseen ja niiden merkityksen arviointiin.

5. Tarkastustoiminta

Työnantajan tulee tunnistaa ja arvioida väkivallan uhkaa ja arvioida sen merkitystä työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle sekä toteuttaa väkivallan torjumiseksi tarvittavat toimet.

Työsuojelutarkastuksella arvioidaan väkivallan uhkaa turvallisuuden ennakkoinnin ja hallinnan lähtökohdasta. Turvallisuuden hallinnan arviointi perustetaan seuraavalle kolmelle asialle:

1. työnantajan tekemä vaarojen selvittäminen, tunnistaminen ja niiden merkityksen arviointi
2. toteutetut toimenpiteet
3. toiminnan tarkkailu ja seuranta.

Ensisijaisesti arvioidaan työnantajan tekemää vaarojen selvittämistä, tunnistamista ja niiden merkitysten arviointia, eli kuinka ne vaikuttavat työntekijöiden turvallisuuteen ja terveyteen, sekä arvioinnin johdosta tehtyjä toimenpiteitä työpaikalla. Työnantajan tulee olla selvillä siitä, onko tarkasteltavassa työpaikassa ja sen työtehtävissä (ml. liikkuva tai asiakkaan kotona tehtävä työ) sellaisia toimintoja ja työn piirteitä, jotka lisäävät fyysisen väkivallan uhkaa, ja onko uhka ilmeinen. Tarkastaja arvioi työnantajan tekemän työn vaarojen selvittämisen ja arvioinnin järjestelmällisyyttä ja kattavuutta sekä ajantasaisuutta.

Jos uhka on ilmeinen, tulee tarkastuksella selvittää toteutetut toimet, menettelytavat ja menettelytapaohjeet väkivaltatilanteiden varalta, menettelytapojen perehdytys sekä se, miten työnantaja seuraa väkivallan uhan ilmenemistä. Menettelytapojen toimivuutta selvitetään tarkastuksella myös silloin, jos työpaikalla on tullut aiemmin ilmi väkivaltatilanteita.

Väkivallan uhkatekijöitä ei voida aina kokonaan poistaa, jolloin tulee arvioida toimenpiteiden riittävyys ja uhkatekijöiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Tarkastuksella selvitetään, miten työpaikalla tarkkaillaan ja seurataan väkivaltatilanteiden tai väkivallan uhan ilmenemistä.

Työnantajan laatimissa väkivalta- ja uhkatilanteiden menettelytapaohjeissa tulee ennakoida uhkaavien tilanteiden hallintaa ja toimintatapoja, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Laaditut menettelytapaohjeet tulee perustua työpaikan omaan vaarojen arviointiin ja niiden tulee sisältää konkreettisia toimintaohjeita uhkatilanteissa toimimiseen. Tarkastaja arvioi, onko työntekijät perehdytetty ohjeisiin, noudatetaanko ohjeita sekä onko työpaikalla toteutettu asiamukaiset tekniset ja rakenteelliset toimenpiteet.

Tarkastaja arvioi työpaikalla tehtyjä toimenpiteitä ja käytäntöjä sekä niiden riittävyyttä suhteessa työpaikan vaaroihin. Tarkastajan on arvioitava, onko työpaikalla väkivallan uhan suhteen saavutettu työturvallisuuslain edellyttämä taso ja ovatko työpaikan olot riittävän turvalliset. Työpaikalla todetut väkivallan uhkatilanteet tulisi olla huomioitu ja poistettu mahdollisuuksien mukaan ennakolta.

Ilmeisissä väkivallan uhkatilanteissa ja yksintyöskentelyssä selvitetään myös avunsaanti-mahdollisuudet ja työpaikalle järjestetty hälytysjärjestelmä. Tarkastajan on arvioitava, onko työntekijällä todellinen mahdollisuus saada tarvittaessa apua ja onko avunsaanti nopeaa sekä ovatko turvajärjestelmät toimivat ja kuinka säännöllisesti niiden toimintavarmuus tarkistetaan.

Tarkastuksella tarkastaja valvoo, onko työterveyshuolto ottanut kantaa työpaikan ilmeiseen väkivallan uhkaan ja sen arviointiin. Tarkastaja arvioi sisältyvätkö menettelytapaohjeisiin ohjeet toimenpiteistä, joihin väkivalta- tai uhkatilanteen sattuessa on ryhdyttävä (mukaan lukien jälkihoito). Tarkastaja voi selvittää, onko työnantaja hyödyntänyt työterveyshuollon asiantuntemusta valvontakohteessa. Työterveyshuollon toimintaa voidaan tarkastella työterveyshuollon toimintasuunnitelman ja työpaikkaselvityksen avulla. Työterveyshuoltolain 12 §:n mukaan työpaikkaselvityksessä tulee ottaa huomioon työpaikalla esiintyvä väkivallan uhka. Lakisääteisissä terveystarkastuksissa tietyissä työtehtävissä tulee huomioida erityinen väkivallan uhka. (Erikseen Työsuojeluvallan ohjeita 1/2019, Työterveyshuollon järjestämisen valvonta).

Tarkastuksella tulee arvioida, miten työntekijöiden perehdytys ja työnopastus on järjestetty.

Tarkastuksella selvitetään ja arvioidaan tarvittaessa myös muut turvallisuusjärjestelmät ja niiden riittävyys ja toimivuus, työtilat, pakotiet, ensiapuvalmius sekä uhkatilanteiden seuraaminen ja tarkkailu. Työhön liittyvän ilmeisen väkivallan uhan estämiseksi työpaikalla voi olla kameravalvontaa, josta työntekijöiden tulee olla tietoisia.

Tarkastuksella tulee varmistaa, että työnantaja on tietoinen siitä, että ilmoitukset vakavasta (kuolema tai vaikealaatuinen vamma) väkivaltapaturmasta on poliisin lisäksi tehtävä myös työsuojeluviranomaiselle. Tarkempi luettelo vaikealaatuista vammoista löytyy mm. Työsuojeluvallan ohjeista 4/2016, Vakavien työtaturmien tutkinta.

Tarkastaja laatii tarkastuksesta kirjallisen **tarkastuskertomuksen** noudattaen Työsuojeluvallan ohjeita 1/2016, Yleinen valvontaohje.

6. Velvoitteet työnantajalle

Tarkastaja arvioi turvallisuuden hallinnan tilaa työpaikalla. Tarkastaja valvoo työnantajan toimintaa ja arvioi sitä, ovatko työnantajan tekemät toimenpiteet riittävät. Työsuojelutarkastuksella annetaan tarvittaessa toimintaohjeita, kehotuksia tai väliaikaisia käyttökieltoja tilanteen mukaan.

Velvoitteita annettaessa otetaan huomioon ilmeinen väkivallan uhka. Toimintaohjetta ja/tai kehotusta annettaessa arvioidaan väkivaltatilanteiden esiintymistiheyttä ja vakaavuutta.

Toimintaohje tulee kysymykseen, jos lainvastainen olo tila arvioidaan vähäiseksi, esimerkiksi jos vaarojen selvittämisessä, tunnistamisessa ja arvioinnissa on vähäisiä puutteita.

Kehotus voi tulla kysymykseen esimerkiksi, jos työpaikalla ei ole selvitetty väkivallan uhan vaaraa tai jos tarkastaja havaitsee jonkin muun puutteen, jonka merkitys työntekijän turvallisuudelle on vähäistä suurempi. Kehotus annetaan myös, jos ilmeiseen väkivallan uhkaan ei ole varauduttu.

Ilmeisten väkivalta- ja uhkatilanteiden varalle tehtävien menettelytapaohjeiden puuttuminen tai työntekijöiden puutteellinen perehdyttäminen voivat myös olla kehotuksen aiheena. Myös asianmukaisten turvallisuusjärjestelyiden tai -laitteiden sekä avunhätlytysmahdollisuuden puuttuminen voi johtaa kehotuksen antamiseen.

Velvoitteiden noudattamatta jättäminen voi johtaa **työsuojeluviranomaisen päätösmenttelyyn**.

Tarkastaja voi antaa **väliaikaisen käyttökiellon**, jos hengen tai terveyden menettämisen vaara on välitön, eikä työnantaja ole poistanut tai vähentänyt vaaraa. Väliaikainen käyttökielto voidaan joutua antamaan esim. kiellettyä yksityisessä väkivaltaisen asiakkaan kotona sosiaali- ja terveyspalveluita annettaessa. Tarkastajan on saatettava asia viivytyksettä työsuojeluviranomaisen käsiteltäväksi, joka voi määrätä käyttökiellon tehosteeksi uhkasakon.

Toimintaohjeiden ja kehotusten velvoitteiden sisältö ja lainkohdat, joihin velvoitteet perustuvat, tulee yksilöidä huolellisesti tarkastuskertomuksessa. Velvoitteen sisältönä voivat olla vain sellaiset työnantajalle asetetut vaatimukset, jotka ilmenevät laista tai asetuksista. Yksityiskohtaisia velvoitteita, esimerkiksi vaarojen selvittämisen ja arvioinnin menettelytavoista tai teknisistä ratkaisuksista tai muista yksityiskohdista, ei pidä sisällyttää vaatimuksiin, jos niitä ei ole säännöksissä yksilöity.

Annettujen toimintaohjeiden, kehotusten tai väliaikaisten käyttökieltojen noudattamista valvotaan yleisen valvontaohjeen mukaisesti.

7. Seuranta

Jälkivalvonnassa tarkastaja varmistaa, että annettuja toimintaohjeita ja kehotuksia on noudatettu. Yleisessä valvontaohjeessa 1/2016 on kuvattu, miten toimintaohjeita ja kehotuksia valvotaan. Kun työnantaja noudattaa annettuja velvoitteita, tarkastaja lähettää ilmoituksen velvoitteen täyttämistä työnantajalle. Asiakasaloitteisessa asiassa ilmoitus lähetetään pääsääntöisesti myös tiedoksi asiakkaalle. Jos työnantaja ei noudata kehoitusta, tarkastaja siirtää asian työsuojeluviranomaiselle, joka harkitsee tarpeelliset jatkotoimet.

Työsuojeluviranomainen harkitsee erikseen, tulisiko tehdä työsuojelun valvontalain 50 §:n mukainen ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Viranomaisohjauksen antaminen työnantajalle ja rikosepäilyn ilmoittaminen esitutkintaan eivät sulje toisiaan pois, vaan niitä arvioidaan toisistaan riippumatta. Työsuojeluvalvonnan ohjeita 1/2015, Toimivallan käyttö ja rikosasiasta ilmoittaminen poliisille, on kuvattu työsuojeluviranomaisen seuraamusharkintaa, eli työsuojeluvalvonnan hallinnollisen toimivallan käyttöä ja ilmoituksen tekemistä poliisille.

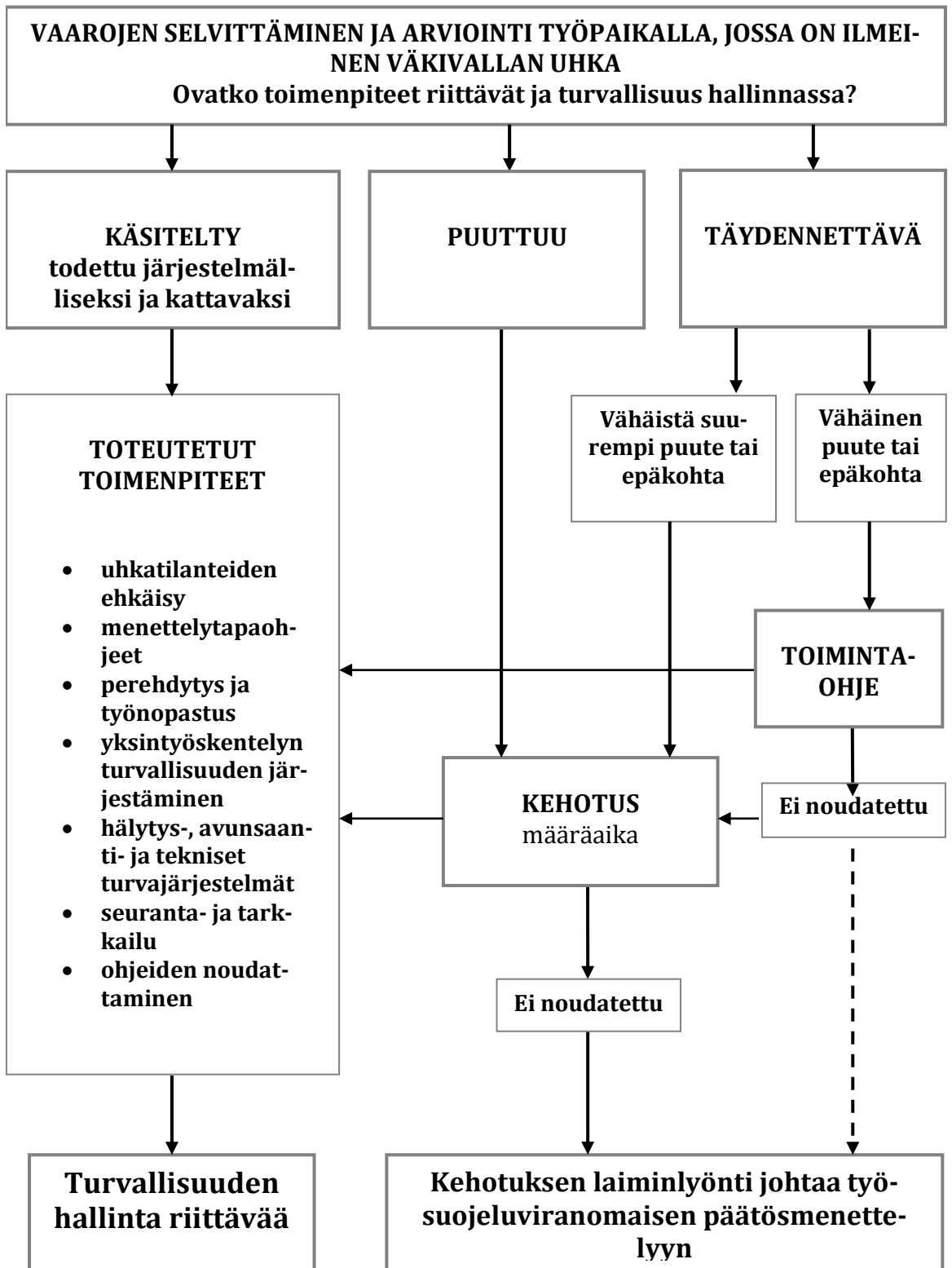
8. Voimassaolo

Tämä ohje korvaa aikaisemman ohjeen 2/2015 Fyysisen väkivallan ja sen uhan valvonta ja on voimassa 31.12.2024.

Liite Turvallisuuden hallinnan arviointi tarkastuksella

Jakelu Aluehallintovirastojen työsuojelun vastualueet

Liite Turvallisuuden hallinnan arviointi tarkastuksella

Aiemmin annetut valvontaohjeet

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 3/2014 Kemiallisten tekijöiden valvonta](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 1/2015 Toimivallan käyttö ja rikosasiasta ilmoittaminen poliisille](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 3/2015 Ulkomaisen työvoiman valvonta](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 1/2016 Yleinen valvontaohje](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 2/2016 Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän valvonta](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 3/2016 Kosteus- ja homevaurioiden aiheuttamien terveyshaittojen ja -vaarojen valvonta](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 4/2016 Vakavien työtaturmien tutkinta](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 5/2016 Ammattitautien ja muita työperäisiä sairauksia koskevien ilmoitusten käsittely](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 6/2016 Häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun valvonta](#)

[Työsuojeluvalvonnan ohjeita 1/2017 Työsuhdeasioiden valvonta](#) [Työsuojeluvalvonnan](#)

[ohjeita 1/2018 Psykososiaalisen työkuormituksen valvonta](#) [Työsuojeluvalvonnan](#)

[ohjeita 1/2019 Työterveyshuollon järjestämisen valvonta](#)

